

'JE KUNT OOK STIMULEREND MET ELKAAR OMGAAN'

JAN RITSEMA REGISSEERT WILHELM MEISTER

Wat is er toch aan de hand met Goethe? Wim Beeren van het Stedelijk Museum noemde hem tegenover ons 'actueel', het Publiektheater geeft ook in november voorstellingen van de prachtige voorstelling van Torquato Tasso in de regie van Karst Woudstra, en nu komt 'Mug met de gouden tand' met zijn 'Wilhelm Meisters leerjaren'.

Dat wil zeggen: een toneel-versie van dat beroemde boek, in de regie van Jan Ritsema. Waarom? 'Omdat Goethe een redelijk oorspronkelijke figuur was, met enige durf, een soort Leonardo da Vinci van iets minder formaat, met legio interesses, iemand die het leven met een inventieve geest te lijf ging.'

Bovendien, zo bleek uit ons boniende gesprek met de man die tevens faam geniet vanwege zijn *Internationale Theater Boekwinkel* aan de andere kant van de Stadsschouwburg dan AUB's kaartjesbalie: 'Zijn morfologische opvattingen - hij was de uitvinder van de morfologie - liggen heel dicht bij de mijne. Voor Goethe is er geen begin en geen einde, is er niets volgens een bepaald plan, stevenen we niet op een doel af, is er geen hoog en geen laag, geen beter en geen slechter. Hij zegt eigenlijk: het kind is de adolescent is de volwassene. Het zijn allemaal stadia in één fase. Ik vind mij ook niet in het denken in overtreffende trappen. Dat wil niet zeggen, dat je de boel maar aan zichzelf overlaat, nu er geen korte-termijndoel is; nee, het is een kwestie van actieve aanvaarding. We komen ter wereld met een aantal gegevens, waarin je manoeuvreert of gemanoeuvreed wordt.'

SOMS REVOLUTIONAIR

In dit 'evolutionaire denken' is Goethe toch 'af en toe revolutionair', aldus de regisseur: 'hij was absoluut geen conformist, al moest hij niets van de Franse Revolutie hebben.' Jan Ritsema beschrijft Goethe ook als de humanist, die niet redeneert 'je bent nu eenmaal aan de moederschoot ontrukkt en zoekt daarvoor compensatie in prestatie, veelal ten koste van je omgeving, waardoor je de hele wereld kunt volplempen met onontkoombaarheid als excuus. De tegenpool van Freud dus.' Hoe nu verhoudt zich Wilhelm Meister als individuele creatie van Goethe tot die beginselen en gedachten? -: 'Wilhelm Meister kent geen tragische ontwikkeling via een conflict. Er is geen slot na een catharsis. We zien 10 jaar van zijn leven, van 20 tot 30, en met alle wensen en verlangens, met al zijn ervaringen komt hij geen steek verder. Het is iemand op zoek naar zichzelf, naar wie hij is; maar het mogelijke voor hem frustreert hij met zijn wensen en verlangens. Hij wil toneelspeler worden maar kan alleen zichzelf spelen. Hij ontdekt Shakespeare en speelt Hamlet, de weifelende figuur. Goethe noemt hem ook Wilhelm naar William S. en Meister is gekozen naar de morfologie van de leerjaren als gezelschap naar de meester-fase. Toen ik een stuk had gerepeteerd, ben ik naar Jan Joris Lamers gegaan van wie ik wist dat hij dit ook op zijn lijstje had staan, om er met hem over te praten. Hij vertelde me, hoe hij van zijn vader als kind bepaalde boeken niet mocht lezen. Dat wil zeggen: zijn vader zette ze boven op de kast zodat hij er niet bij kon. Maar Jan Joris klom er natuurlijk naar toe, en las zo onder anderen Proust. Nu zei hij mij: 'ik heb toen waarschijnlijk

niet begrepen wat ik nu begrijp, maar toen heb ik waarschijnlijk ook dingen begrepen die ik nu niet meer begrijp'. Daar draait het om.'

AARDS TRANENDAL

Goethes humanisme schuilt in de opvatting dat mensen niet vanuit angst naar macht hoeven te streven, maar dat 'je ook stimulerend met elkaar kunt omgaan'. En daartoe 'heb je maar één opdracht: je moet de kwaliteiten die je hebt ontwikkelen. Iedereen heeft iets geniaals, maar de meeste mensen willen iets anders bereiken. Dát maakt het aardse tranendal. Met als excuus de zondeval. Maar je zou het goed kunnen hebben wanneer je je tuintje goed onderhoudt. De vlucht in het zogeheten tragische vind ik gemakkelijk. Nee, deze opvatting betekent geen berusting. Ze vergt een actieve instelling in het leven, het kiezen voor goede dingen, het niet uit angst je eigen macht in stand houden, niet kiezen voor geweld en alle verdere wereldpolitieke middelen. Wapens horen er niet te zijn.' Dit materiaal tot toneel te maken, zo besluit Jan Ritsema, is uiterst moeilijk. Omdat er geen duidelijk verloop in het verhaal zit. 'Er is geen kop en geen staart, waar jijzelf en je publiek op zitten te wachten. En toch moet het spannend worden gehouden. Dat moet je daarom in de vorm zoeken. De spanning moet in de wisseling liggen, in de spanningsloosheid van de vorm. Het gaat er heel erg mooi uitzien. Hans Klasema die hiermee debuteert op toneel, werkt net als Goethe: laagje voor laagje wordt er op gelegd en afgehaald. Ja, mooi betekent hier ook: veel kleur. Het gaat mij niet om het spelen van rollen, maar om de spanning van het moment tussen de spelers en het publiek, tussen de spelers onderling. Met zinnige teksten over liefde, leven en de dood, soms ironisch, ook met veel humor. Goethes zinnen komen uit alle hoeken en gaten van het boek.'

'Mug met de gouden tand' is een groep met afgestudeerde acteurs/trices van de *Amsterdamse Toneelschool*. Dit is hun eerste niet-school-voorstelling die kan plaats hebben dankzij alles wat in Rotterdam voor hen wordt gedaan. Jan Ritsema prijst de Rottstad (terecht) voor het vele dat zij voor jonge tonelisten doet. Die spelers zijn: Mouna Goeman Borgesius, Sief van Leunen, Evert v.d. Meulen, Marcel Musters, Joan Nederlof, Maureen Teeuwen, Christ Vinken en Erik de Vogel. Brakke Grond: 11 t/m 23/11.

